

THE HISTORY OF UKRAINIAN-ROMANIAN LITERARY RELATIONS IN THE
XVII-XX CENTURIES: PECULIARITIES OF COGNITION
AND MUTUAL RECEPTION

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ВЗАЄМИН XVII-
XX СТ.: ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАННЯ ТА ВЗАЄМОРЕЦЕПЦІЇ

Наталія Янцос

аспірантка

E-mail: yantsosnatally@gmail.com

ORCID: 0009-0003-2845-5242

Ізмаїльський державний гуманітарний
університет, Україна

Nataliia Yantsos

Postgraduate student

E-mail: yantsosnatally@gmail.com

ORCID: 0009-0003-2845-5242

Ismail State University of Humanities,
Ukraine

ABSTRACT

This article examines the Ukrainian-Romanian literary dialogue of the 17th-20th centuries. The study reveals the connection between the peculiarities of knowledge and mutual reception of the literatures of two neighboring countries. The importance of Ukrainian authors and their influence on the formation and development of religious and secular literature in Romania in the 17th-19th centuries is studied, through the activity of Yoaniky Galyatovsky. The author analyzes the influence of Romanian political figures and historians, Gheorghe Asaki and Bohdan Petrichescu Hashdeu, who had direct contact with Ukrainian culture and literature, receiving higher education in Lviv and Kharkiv. Yoaniky Galyatovsky and ancient Romanian literature, M. Laslo-Kutsyuk «Mutual literary influences in the second half of the 19th century») reflect various aspects of the literary dialogue between Ukraine and Romania. The author provides a list of Ukrainian scientists and writers who studied Romanian-Ukrainian relations (A. Petrushevy, I. Sharanevich, O. Kaluzhnyatskyi, V. Mylkovich, E. Kozak, M. Korduba, F. Shevchenko, O. Karpenko, M. Cheredaryk). Aspects of the literary relations of the two countries, set forth in the mentioned Romanian-language works of Sh. Chobanu and M. Laslo-Kutsyuk, which have not been translated into Ukrainian until today, served as the methodological basis of this investigation. As a result of the research, it was determined that the main points of the interliterary dialogue are four aspects that appear from different angles, in particular, economic, trade and political connections, which were rarely recorded in written records before the 17th century. Among them: the influence of the religious works of Yoaniky Galyatovsky's on the spiritual and cultural life of Romania; the activities of certain authors who were interested in Ukrainian figures and popularized the phenomena of «Franco studies» and «Shevchenkians», etc.

Key words: literary dialogue, Ukrainian-Romanian relations, reception, Y. Galyatovsky, , Ukrainian and Romanian literature, cultural rapprochement.

Постановка проблеми. Як особливий естетичний феномен література посідає вагоме місце у розвитку взаємовідносин між двома країнами за умов глобалізаційних викликів. Дослідження літературних взаємовідносин між Україною та Румунією відображають взаємодію між різними культурами і літературними традиціями. Вивчення цих взаємовідносин допомагає розуміти культурні, історичні та соціальні контексти, у яких зароджується та розвивається література. Так само, вивчення літературних взаємовідносин допомагає відстежити еволюцію літератури, розвиток жанрів, стилів та літературних течій, а також висвітлює події, за якими змінюється парадигма сприйняття одного чи іншого народів. Взаємодія між українськи та румунськи письменниками і впливи, які вони

справляли один на одного, є важливим фактором у формуванні і зміні літературних традицій та літературного збагачення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема українсько-румунських зв'язків, не тільки на політичному рівні, але й в перспективі літературних контактів, на сьогоднішній день досліджується й розробляється доволі активно. Дослідники українсько-румунських взаємин були наступні історики та вчені: А. Петрушевич (молдовсько-українські зв'язки) (Петрушевич, 1853), І. Шараневич, О. Калужняцький (Калужняцький, 1878, 1915), В. Милькович (Грушевський, М., Милькович, В. 2007), Є. Козак, М. Кордуба, Ф. Шевченко, О. Карпенко, М. Чередарик (Чередарик, 1963); музикознавці: К. Квітка, С. Воробкевич; мистецтвознавець В. Кармазин-Каковський; мовознавці: Д. Шелудько, П. Бузук, В. Сімович, О. Огієнко, Р. Смаль-Стоцький, І. Шаровольський, І. Доцівник, С. Семчинський, М. Павлюк, Ю. Кокотайло, О. Горбач; письменники: С. Воробкевич (Воробкевич, Богайчук, 2005), Ю. Федькович (Федькович, 1910), М. Коцюбинський, Я. Стецюк, В. П'янов, А. М'ястківський; етнографи й літературознавці: М. Драгоманов, Ф. Вовк (Вовк, 1908), О. Романець (Романець, 1971), І. Рябошапка (Рябошапка, 1975), В. Зеленчук. В контексті цього дослідження було пропрацьовано автентичні матеріали румунських авторів, які ще не були перекладені українською, і чітко дають зрозуміти, що питання румунсько-українських відносин в літературі гостро піднімалось ще в XVII ст. (Ștefan Ciobanu, 1938).

Мета статті – в'яснити якими були літературні взаємовідносини між Румунією та Україною починаючи з XVII століття до сьогодення. Для досягнення мети дослідження плануємо реалізувати такі завдання: 1) проілюструвати певні історичні події, які прямо вплинули на літературні взаємовідносини обох країн; 2) розкрити основні літературні постаті з української та румунської сторони, які сприяли взаємовідносинам в різні епохи; 3. проаналізувати джерела, які безпосередньо ілюструють літературні взаємовідносини між Україною та Румунією.

Виклад основного матеріалу. Політичні події та важливі моменти життєвому процесі певної країни безпосередньо впливають та формують основний потік розвитку культурного життя тієї чи іншої країни. Тому для того, перейти безпосередньо до літературних зв'язків між українською та румунською літературою, доречним є сказати про певні події та про політичні зв'язки між тодішніми державами.

До створення Румунії (1859 р.) українсько-румунські політичні відносини були здебільшого з сусідом України – Молдовою. З Валахією (тодішня назва деяких територій, які сьогодні входять до складу Румунії) вони були незначні, а з Семигородом ще менші. У XVI-XVII українсько-румунські зв'язки реалізувались через політичну діяльність українського козацтва. Це проявилось у допомозі не тільки Молдавському князівству, а й Валахії у боротьбі проти Османської імперії, наприклад, у 1595 році військо волоського воєводи Михайла Хороброго було створене з 7 тисяч козаків. Богдан Хмельницький уклав союз з Молдовою і одружив свого сина Тимоша з Розандою, дочкою молдавського поміщика Василя Лупул. Тиміш Хмельницький з 8 тисячами козаків виступив на захист свого тестя в похід на Валахію, де зазнав поразки в битві на річці Фінті і загинув у Сучаві в 1653 році. Посилення залежності України від Російської імперії та румунських князівств від Османської імперії перекреслило розпочату співпрацю.

Про допомогу козаків сусідній країні та про їхній образ в цілому, згадує Георгіє Асакі. Інтерес Г. Асакі до спільних моментів між румунською та українською історією визначається певними біографічними обставинами. Народжений в Трансильванії, Г. Асакі через політичні негаразди змушений був знайти притулок у своїх батьків у Львові, де вступив до коледжу і навчався на філософському факультеті. Його навчання продовжувалось у Відні, але важливо зазначити, що в його творах, написані тут, помітний відбиток того досвіду, який він отримав у Львові. Посилаючись на статтю «Козаки», опубліковану в журналі «Ікона світу» в 1841 року, можна звернути увагу на те, як автор

описує мову козаків, підкреслює їх дух мужності та незламності. Ще одним твором цього автора про козаків є новели «Мазепа в Молдові», де Асакі дає не тільки образ Мазепи, а й Богдана Хмельницького, та «Пані Руксандра», де описується романтична історія Тимоша, сина козацької старшини, та Руксандри, дочки правителя. Наступною романтичною новелою є «Богдан Воевода», в якій йдеться про двох польських лицарів, з роду Струтів, які дуже підтримували один одного. Образ України періоду козацтва був сформований в оповіданнях середини XIX століття насамперед, завдяки наявності деяких портретів та оповідань про козаків, які не раз виходили на сцену бурхливої історії Молдови, про що пише у своїх художніх творах Г. Асакі. Літописці часто згадують козаків, але говорять про них дуже прозоро, без тіні ідеалізації, як про жадібних до пригод і здобичі воїнів. Проте їхнє воєнне втручання часто було рятівним, а вони виявлялися надійними союзниками у перехідні періоди, коли румунський народ повставав на боротьбу проти турків чи поляків (Laslo-Kučiuk, 1974).

Серед видатних румунських (молдавських) постатей безпосередній інтерес до образу України проявив Богдан Петрическу Хашдеу, який мав також безпосередній контакт з українським національним середовищем. Він зростав навчання у Харкові, яке тривало з 1856 по 1857 роки. Має досвід цих років перетворив його з ніжного, молодого офіцера, з досить консервативними політичними ідеями, на зятятого ворога самодержавства, духовенства та дворянства. Отримані Б. П. Хашдеу в університеті відомості щодо української культури не могли бути надто розширеними чи особливо точними, там панувала реакційно-шовіністична політика придушення, характерна для режиму Миколи I. Про інтерес Б. П. Хашдеу до України в цей період свідчить той факт, що серед книг, переданих бібліотеці в Яссах, невдовзі після його приїзду в країну, є майже всі важливі твори історії України, видані до того часу. Незавершена п'єса Хашдеу, написана російською мовою, «Пані Руксандра», свідчить про знання деяких українських історіографічних та фольклорних джерел. У творчості Богдана Петрическу Хашдеу також рефлектується образ козаків, яких він детально описує. Він описує їхню мову, мужність та ієрархічний устрій та стратегії: «Їхня стратегія полягала в безперервному блуканні за ворогом, зброєю були лук, меч, спис і особливо рушниця, з якою вони не могли припуститися помилки» (Laslo-Kučiuk, 1974).

У філологічних працях Б. П. Хашдеу також знаходимо свідчення про його інтерес до України. Наприклад, інтерес Б.П. Хашдеу проявляється з історичної та філологічної точки зору. Тут зафіксовані багато імен, які відіграли певну роль в історії України, які він супроводжує найрізноманітнішими культурно-історичними і філологічними міркуваннями, як у випадку з Бантиш-Каменським, Симеоном Баликою та ін. Звертається увага на деякі зауваження щодо деяких румунських слів, семантичне походження яких Хашдеу намагався прояснити, використовуючи україномовні етимони чи паралелі, які часто зустрічаються в українсько-німецькому словнику Зеліховського. Наприклад, у випадку зі словами *bădică*, *bădiță*, *baltă*, *năzbâtie*, *bîlcă*, *aidamac* та інші. Живий інтерес Хашдеу до української філології виражається також у послідовності, з якою він стежив за працями О. Потебні, книгу якого «Из записок по русской грамматике» рекомендує своїм читачам як «вступ до мовознавства» у праці «*Cărțile poporane ale românilor*» (Laslo-Kučiuk, 1974).

Після приєднання Західної Буковини до Австрійської імперії (1774 р.) та Східної до Російської імперії (1812 р.) українці, румуни та молдавани проживали пліч-о-пліч в обох регіонах. У зв'язку з українським національним відродженням на Буковині між цими всіма національностями (особливо з кінця XIX ст.) розгорнулася гостра боротьба в політичній, церковній і культурній сферах. У Бессарабії через русифікацію верхівки та слабку національну свідомість етнічних українців і молдован, українсько-молдовські відносини були незначними. Бессарабські молдавани, які навчалися в Київському та Харківському університетах, знайомилися і прихильно ставилися до українського національного руху. Декілька діячів української культури, які деякий час проживали в Бессарабії, такі як: М.

Коцюбинський, І. Нечуй-Левицький, М. Кропивницький), мали зв'язки з освіченими румунами і мали вплив на румунських авторів. Ф. Вовк також перебував у Румунії у 1878-1882 рр. та досліджував українське поселення на півночі Добруджі.

Про певні аспекти національної взаємодії румунського народу зі слов'янськими сусідами в період XVII століття писав дослідник та основоположник молдавської історичної науки Д. Кантемір (1673-1723) (Єрмуратський, 1976). Він був політиком, який орієнтувався на слов'янські країни і у своїй діяльності та наукових працях закликав до зближення народів Молдавського та Румунських князівств з українцями.

Такі ж ідеї пропагував у своїх працях Олександр Хашдеу, який тривалий час жив в Україні, та у 1833-1835 рр. працював учителем у Вінницькій гімназії. Помітний слід у дослідженні українсько-румунських відносин залишив його син Богдан Хашдеу (1836-1907), окремі історичні праці якого й сьогодні є досить актуальними (Хашдеу, 1959). Зокрема, Б. Хашдеу значно глибше за своїх попередників дослідив історію походів українських козаків у тодішню Молдову та Румунію.

Треба зауважити те, що більша кількість чи майже всі наступні праці написані з огляду румунсько-українських відносин мають історичну важливість. Після приєднання Бессарабії до Російської імперії у 1812 році інтерес до історії краю з боку українських істориків значно зріс. В їх діяльності можна виділити два основних напрямів:

- Роботи з історії російсько-турецьких війн представлені у першому напрямку. Особлива увага тут приділяється участі в них румунського народу. Серед цього типу праць слід відзначити дослідження А. Кочубинського (Кочубинский, 1872).

- Другий напрямок становлять праці з історії церкви. Вони містять вагомую інформацію про релігійні зв'язки представників обох народів. Життя і діяльність сина румунського землевласника Яреми Могили – Петра Могили, митрополита з Києва, засновника Києво-Могилянської академії є яскравим прикладом таких зв'язків. Окремі книги з церковної історії відображають різні сторони життя обох народів і тому є цінними для вивчення українсько-молдовських історичних зв'язків (Голубинський, 1871).

Інтерес до румунсько-українських зв'язків проявлявся у дослідженнях 60-х років XX століття. У цей момент почалося вивчення економічних, торгових і військових зв'язків попередників румун – давніх валахів та слов'ян з кінця V до XIV ст., коли активно відбувався процес формування румунської та української націй. Дослідження українських і румунських учених переконливо довели, що населення, яке проживало на території нинішніх України, Молдови та Румунії, входило до складу Київської Русі і тому й надалі підтримувало між собою тісні зв'язки. Культура населення між річками Дністер та Прут була невід'ємною частиною культури Давньої Русі. Дослідження М. Мохова та В. Корольюка варто відзначити як найважливіші праці цього періоду (Мохов, 1964. Корольюк, 1971).

В усьому масиві досліджень українсько-румунських літературних стосунків майже немає узагальнюючих праць. Більшість із них стосується літератури певного історико-літературного періоду, найчастіше це хронологічних рамок XVII-XIX столітті. Враховуючи літературу, яка була використана в ході дослідження, треба зауважити, що румунські автори мають більшу перевагу у зверненні в своїй літературі до українських постатей.

Про літературну взаємодію XVII століття українського та румунського народів писав Штефан Чобану у книзі «З румунсько-українських культурних зв'язків. Іоанікій Галатовського і давня румунська література», де він зазначає особливості українського народу та культури, та робить акцент на прагнення до свого власного шляху зростання. Штефан Чобану говорить, що представники офіційної російської науки під впливом слов'янофільських доктрин прагнули довести, що український народ за етнографічним складом не відрізняється від «великоросів», а мова його є ні що інше, як наріччя. Проте автор звертає увагу на тому, що українські вчені, навпаки, прагнуть довести, що український народ має свою історичну традицію, свою культуру, вищу від московської, і

що українська мова є особливою мовою серед мов слов'янських народів. Штефан Чобану підкреслює те, що багато вчених дійшли висновку, що український народ є відгалуженням групи слов'янських народів, що розвивається за певних історико-географічних і культурних умов; і що, тим самим, український народ перший із східнослов'янських вступає в контакт із західною культурою. Особливо тісно українська культура (до якої входить і література) контактує з румунською (Ciobanu, 1938). Бачимо, як сприйняття українського народу Штефана Чобану суттєво відрізняється від того, який статус давали українській мові та культурі російськи дослідники.

Інший аспект, на який звертає увагу Штефан Чобану у своїй роботі і яким є важливим для румунсько-українських літературних зв'язків, є православ'я та культура, яка утворилася під його впливом. У книзі «З румунсько-українських культурних зв'язків. Іоанікій Галятовський і давня румунська література» він говорить, що українська культура давно порвала з московсько-російською культурною традицією, яка продовжує «томитися в атмосфері закоренілого консерватизму, сухого формалізму та величезного неуктва» (Ciobanu, 1938). Він підкреслює, що православна Україна того часу вписана в культурне середовище Заходу, і весь її культурний рух має всі характерні ознаки цього середовища. Через православну Україну, її народ і книгодрукування західна культура легше пробивається до Московії. Дослідник переконаний, що найяскравіше культурне і релігійне життя України знаходить своє втілення в літературі. Народжена в релігійній сфері, загартована в боротьбі з могутніми супротивниками, ця література розвивається в несподівано великих масштабах. Вона поставлена на службу вірі і тому має надзвичайно релігійний характер. Тут, а саме на Україні, побачили світ майже всі книги Святого Письма, з'явилося багато праць догматичного та екзегетичного характеру, багато творів святих отців, житій святих, канонічних книг. Зокрема, тут процвітала полемічна й ораторська релігійна література, різноманітні проповіді, принагідні промови. Досить згадати, що перша Біблія слов'янською мовою була надрукована князем Костянтином Острозьким у 1581 році. Територія тогочасної України, підкреслює Штефан Чобану, є місцем, де з'являється «монументал твір Димитрія Ростовського, його «Копальні». Не потрібно обходити стороною і той факт, що великого розвитку набула також світська література, особливо дидактична (Ciobanu, 1938).

Рецепція образу України, яку дає Штефан Чобану, висвітлює її з кращої сторони, аніж той образ, який намагались сформувати східні сусіди. Він підкреслює, що саме на території України з'явилися перші філософські слов'янські праці – граматики, словники, книги філософії та риторики, різні історичні книги, – хронографи, хронології, міфології, генеалогії, наукові книги, – арифметики, в Україні також закладаються основи художньої літератури, – тут написана ціла драматична література і багато віршів. Вся ця література, як за формою, так і за змістом, несе на собі печать латино-католицького мислення. Вона має всі риси західної релігійної літератури, західної схоластики, якою пронизане життя поляків та інших європейських народів. Автор зазначає, що православні українські вчені, на відміну від тогочасних самоучок і типових москвинів, це люди шкільні, з широкими поглядами і ґрунтовною культурою. Вони знайомі зі світськими науками того часу, досконало володіють латинською та польською мовами, люблять навіть у релігійних творах цитувати класичних латинських авторів, вдаватися до прикладів і порівнянь, взятих з історії, з міфології та в загалом від світських наук. Українські вчені є шанувальниками філософії Арістотель, його діалектики та риторики, які вони використовують у своїх релігійних творах та у своїй системі мислення. Ці знання вони здобувають не тільки в своїх школах, але й в єзуїтських колегіях у різних містах, а багато з них закінчують навчання в школах Заходу; вони були настільки знайомі з польською культурою, що багато з них писали свої твори і польською мовою (Ciobanu, 1938).

Інші різновиди україно-румунських літературних зв'язків реалізуються через тісну взаємодію культурних діячів обох країн з країною сусідом. Прикладом слугує Григорій

Уреке (молдовський історик, автор першого літопису румунською мовою «Літопису Землі Молдавської»), який навчався в православній школі братства у Львові, заснована в 1586 році. Батько Григорія Уреке, Нестор, який мав давні зв'язки з українським православ'ям, записався до цього братства 7 березня 1612 року. Не виключена гіпотеза, що перші впливи ренесансного мистецтва на українське церковне мистецтво прийшли не безпосередньо із Заходу через поляків, а через румунські країни, з якими українці пов'язані спільною вірою. Дуже часто до румунських земель переходять українські друкарі, гравери та малярі, і навпаки. Наприклад, перший російський друкар Іван Федоров, українець за походженням, який друкує першу книгу в Москві в 1564 році і який був змушений тікати до Польщі, врешті-решт потрапляє до князя Костянтина Острозького, великого захисника православ'я. Князь Островський налагоджує друк повної Біблії слов'янською мовою, яка з'являється в 1561 році в місті Острозі (Каратаєв: 213-215). Ще один друкар українського походження, Андрій Скульський, допоміг правителю Мирону Барновському заснувати друкарню, ідею, яку той не зміг реалізувати. Імена українських друкарів і граверів знаходимо й пізніше в книгах, надрукованих у Румунії. Тому існує ціла гільдія друкарів і граверів українського та румунського походження, які мають зв'язки з різними регіонами православної України та Румунії (Ciobanu, 1938).

Треба зауважити той факт, що культурні стосунки між румунським і українським народами мають характер взаємності, оскільки зв'язки між цими народами були одними з найтісніших. Під впливом латино-польської культури XVII століття в Україні виявляється сильний культурний рух, підтримуваний і керований великою особистістю Петра Могили. Цей період збігається з активізацією відносин між румунами та українцями, фактом, який призвів до пожвавлення культурного життя у Валахії за часів правління Василя Лупу в Молдові та Матея Басараба в Мунтенії. Він ініціював заснування друкарень у Молдові та Мунтенії, Яський церковний собор, заснування школи при Трьох Ієрархах. Вся церковна література, що з'явилася в Молдові та Мунтенії, – це факти культурного характеру, які знаходяться в тісному зв'язку з культурним життям в Україні. А культурний розвиток веде за собою і розвиток літератури тієї чи іншої країни. В межах українського культурного впливу розвивається плідна діяльність Євстратія Логофета та митрополита Варлаама в Молдові, а також Удріште Настурел в Мунтенії. «Cazania» Варлаама, «Pravila» і «Evangheliile învățătoare» з Говора, Кампулунга і Деалу, «Pravila» Василя Лупу і «Sapte tain» з Ясс, – усі ці книги як за змістом, так і за формою разюче подібні до українських надрукованих книг тих часів. Деякі з них є простими перекладами, а інші є адаптаціями та обробкою румунською мовою (Ciobanu, 1938).

Доволі своєрідним є ще один аспект, через які втілюються україно-румунські літературні зв'язки – це літературні діячі, які народившись на території України чи Румунії отримали освіту в сусідній країні та своєю творчою діяльністю впливали на міждіалог. Великий імпульс розвитку церковного та культурного життя був здійснений митрополитом Петром Могилою та його школою. Ціла купа письменників, які пройшли через його школу, глибоких знавців латинської та польської мов, посвячених у схоластичні науки, успадковані від Середньовіччя, боронили православну Церкву «від католицької небезпеки». Імена Інокентія Гізеля, Лазаря Барановича, Антонія Радиловського, Епіфанія Славинецького, Симеона Полоцького, Дмитрія Ростовського, Леофана Прокоповича ілюструють цю процвітаючу епоху. Перше місце серед них посідає Іоаникій Галятовський, який своєю діяльністю на церковній ниві, характером своїх знань є найпоказовішим і один з найталановитіших українських вчених цієї доби. Автор книги «З румунсько-українських культурних зв'язків. Іоаникій Галятовський і давня румунська література» звертає увагу на ерудицію, досконале знання латинської та польської мов, знання світських наук і застосування цих наук у боротьбі за релігійні питання, за захист православ'я церковного діяча та акцентує, що це поставило Галятовського в перші ряди тогочасних учених та впливових діячів. Його численні твори гомілетичного, історичного,

морально-релігійного та полемічного характеру – написані частково українською, частково польською мовами. Деякі з робіт Іоанікія Галятівського:

- Гомілетика: 1. «Ключ до розуміння», який з'являється в першому виданні 1659 р. і який містить ряд проповідей на свята року. 2. «Наука або метод складання проповідей» – гомілетичний посібник.

- Морально-релігійні: «Нове небо», збірка легенд про Богородицю, опублікована частково як додаток до випуску у 1660 р. та як спеціальне видання у 1665 р. у Львові.

- Полеміка: «Білотерковська розмова», Чернігів, 1676 (польською мовою). Галятівський публікує його дискусію з єзуїтом Адріаном Пекарським у присутності короля Польщі Яна Казимира щодо питання папського примату. (Ciobanu, 1938 р. 25-26).

З творів Іоанікія Галятівського, на думку Штефана Чобану, найбільш значимими з усіх точок зору є два, а саме: «Ключ до розуміння» і «Нове небо». Ці твори, що витримали кілька видань, мали великий вплив на українську літературу – перший вплинув на історичну церковну літературу; другий на українську популярну літературу, а саме на релігійні легенди. Для румунської літератури ці твори становлять особливий інтерес, оскільки були перекладені румунською мовою і мали досить виражений резонанс у літературі XVII ст. «Ключ до розуміння» Іоанікія Галятівського в румунському перекладі – перша книга, видана в першій друкарні в Бухаресті в 1678 році, тобто тоді, коли Іоанікій Галятівський був ще живий (Bianu: 217-222). Треба зазначити, що твір Іоанікія Галятівського не перекладено румунською мовою повністю, і невідомо, що саме було перекладено з його книги, і чи вірно відтворюють перекладені частини український оригінал.

Переклад книги «Ключ до розуміння» Іоанікія Галятівського румунською мовою є досить важливою подією в румунській релігійній літературі XVII століття. Кілька «навчальних Євангелій» і кілька відокремлених проповідей, які з'явилися раніше, не могли заповнити порожнечу, яку відчувала румунська церква у своїх щоденних потребах (Comşa, 1921). Ось чому поява цієї книги румунською мовою вважається важливим «моментом в історії румунської проповіді», а «Ключ до розуміння» вважається «книгою великої цінності». Тобто переклад книг Іоанікія Галятівського був важливою подією в літературі та в духовному житті румунського суспільства того часу.

«Ключ до розуміння» Галятівського «надруковано у славному місті Львові» та видавалась два рази Михайлом Сльозки у 1663 року та 1665 року. Неважко встановити, що румунський переклад зроблено з видання 1665 р., найкращого, виправленого та доповненого самим Іоанікієм Галятівським. До видання 1663 р. не входять 12 «Cazanii duminescale», які є у виданні 1665 р. У «Ключ до розуміння», надрукованому в Бухаресті в 1678 році, з 18 проповідей, які він містить, 12 присвячені неділям і 6 більш важливим святкам. Крім цього, румунський переклад навіть відтворює малюнок гравюри на першій сторінці з назвою книги, з дуже незначними змінами в малюнку з видання Галятівського 1665 року, а не з малюнка 1659 року, який явно відрізняється з румунського (Ciobanu, 1938: 25-26).

Повертаючись неодноразово до важливості перекладу «Ключ до розуміння» Штефан Чобан зазначає у своїй роботі «З румунсько-українських культурних зв'язків.....», що книга 1678 року постає як щось нове в румунській літературі XVII ст. «Ключ до розуміння» ерудованого українського ченця містить неймовірну кількість інформації. Точні цитати зі Святого Письма, з житій святих, факти з історії, науки, імена світських і церковних авторів зі Сходу і Заходу, все це розміщено в логічному зв'язку і впорядковано – все це разом узяті, з усіма недоліками, надають книжці особливого інтересу. Її велика перевага полягає в багатстві оповідного матеріалу, безліч оповідей і легенд, особливо про Богородицю. Усе це перекладачі вміли передати «простою, але красивою, пишною та гармонійною румунською мовою, яка часом перевершує оригінал» – як зазначає Штефан Чобану. Автор підмічає те, що в той період румунська гомілетична література була бідна не тільки на оригінальні

твори, а й на переклади. Після 1678 року, до Антима Івіреанула, знаходимо лише три переклади такого характеру, а саме:

1. «Sicriul de aur», праця, надрукована в Сас-Себеші в 1683 році – збірник похоронних промов у перекладі з угорської;
2. «Mărgăritarele» («Перли») Іоана Златоуста 1691 р., перекладені з грецької мови братами Гречану;
3. «Chiriacodromionul» («Хіріакодроміон») 1699 р., надруковані в Белграді (Алба-Юлія).

Докладно зупиняючись на питанні важливості та значимості перекладу книги «Ключ до розуміння» 1678 року, треба підкреслити те, що вона постає чи не єдиним подібним твором останньої чверті XVII ст. в румунській літературі. Доказом того, що переклад 1678 р. мав широке розповсюдження в румунських країнах, є також той факт, що зберіглося незначна кількість примірників цього видання, що вказує на те, що роботи Галятовського в румунському перекладі не залишались на полицях церковних бібліотек, а широко використовували румунські вчені. Книга мала велике поширення, її використовували в церквах, проповіді з неї переписували віруючі.

Переклад і поширення праць Іоанікія Галятовського в науковому світі румунів становить продовження епохи, багатой культурними фактами та високою ортодоксальною релігійною концепцією митрополита Петру Могили з його інтенсивними зв'язками з румунськими країнами. Ці стосунки підтримує і митрополит Молдови Дософтей, який також має зв'язки з Україною і виріс у культурній та дружній атмосфері нашої країни (Чебань: 1-19). Свої «Псалтир на стихи» та «Акафіст Богородиці» він опубліковує в друкарні Уневського монастиря, що на львівському повіті (біля села Перемишль). Цей факт не можна вважати випадковим, тому що старий монастир (заснований близько 1400 р.) серед своїх засновників перелічує кількох румунських дворян. Ймовірно, митрополит Дософтей, який добре знав цей монастир, вважав його своєрідною румунською фундацією, де в той час також могли бути румунські ченці. Його діяльність на «релігійно-культурному» терені в Молдові має схожість із діяльністю вчених православної України. Але митрополит Дософтський безпосередньо сприяє культурному та релігійному життю православних українців. Під час свого вимушеного заслання в Польщі Дософтей, як митрополит у допоміжних двох українських єпископів, возвів Атанасія Шумлянського в сан єпископа Луцького в місті Ідачєєв у 1687 році. Іншу єпископську хіротонію, Методія Раковецькі, Дософтей виконує на ярмарку Стрей того ж року. Найбільше служіння митрополит Дософтей приносить Українській Православній Церкві, як і «московській», своїми численними працями. Деякі з них збереглися в рукописах, у бібліотеці Румунської академії. Ці переклади, однак, є лише незначним свідченням румунсько-української зв'язків у XVII столітті (Ciobanu, 1938 p. 89-90).

Приклади міжкультурної українсько-румунської культурної взаємодії можна знайти й пізніше. Ці зв'язки також впливають на літературні взаємовідносини між двома країнами. У добу застою румунського культурного життя, у XVIII столітті, з друків минулого століття було зроблено декілька перекладів з української мови. З входженням значної частини України до складу Росії починається доба придушення української культури, а агресивна політика росіян щодо румун призводить до розриву культурного діалогу між румунами та українцями. У цих міркуваннях твори І. Галятовського в румунському перекладі набувають особливого значення для румунської давньої літератури.

В період активної торгівлі між румунами та жителями Львова, були опубліковані праці, предметом яких були окремі аспекти культурних зв'язків двох сусідніх народів. Так у роботах молдавського вченого та письменника О. Хашдеу досліджується життя та творчості видатного українського філософа Г. Сковороди (Вартичан, 1958). Дослідники також наголошують, що своєю діяльністю зі збирання, видання та популяризації усної народної творчості вагомий внесок в історію дружби українського та молдавського народів

зробив основоположник молдавського фольклору – О. Хашдеу. В деяких дослідженнях розглядається питання впливу української мови на румунську, а також впливу румунської мови на українську, насамперед на території Буковини. Це досліджував Мунтян М.П. в другій половині минулого століття у своїй роботі «Історія спільної боротьби молдавських та українських селян проти феодално-кріпосницького гніту у I половині XIX ст.» (Мунтян, 1968).

Тема українсько-румунських відносин знайшла відображення у творчості багатьох українських письменників. В. Хоменко та І. Вертичан у своїх працях підкреслюють, що «у творах М. Коцюбинського, Т. Шевченка, І. Франка, І. Котляревського, Ю. Федьковича глибоко показано важливі історичні події в житті українського та румунського народів» (Хоменко, 1964).

Літературними взаємовідносинами між Україною та Румунію у другій половині XIX століття цікавилась Магдалена Ласло-Куцюк (1928-2010) – одна з лідерок української громади Румунії, літературознавець-україніст, перекладачка, шевченкознавець. Хоч все життя вона прожила в Бухаресті, але популяризувала українську літературу в Румунії та Західній Європі. З під її пера на тему українсько-румунських літературних зв'язків вийшли наступні праці: «Дослідження українського фольклору в Румунії» (1965), «Шевченко в Румунії» (1961), «Питання української поезики» (1974), «Румунсько-українські літературні взаємини XIX – початку XX ст.» (1972), «Велика традиція» (1979), «Засади поезики» (1983), «Ключ до белетристики» (2000), «Вогонь і слово» (1992), «Творчість Шевченка на тлі його доби» (2002), «Шукання форми» (1980) та інших.

У своїй статті «Взаємні літературні впливи у другій половині XIX ст.», авторка показує українських та румунських літературних діячів, і як вони відтворюють сприйняття іншої культури у своїх творах, з якою вони контактували протягом певного часу. Першим автором є український письменник-романтик, передвісник українського національного відродження Буковини – Юрій Федькович. Близько 1849 року, будучи зовсім молодим, він виїхав до Молдови, шукати собі сенс життя. В тодішній столиці Молдови, Ясси, Федькович провів небагато часу. Перебування у цьому місті залишило в нього хороші спогади, та свої враження він залишив у вірші «Ніч у Яссах». Ще одним віршем, який присвячує автор румунському місту, являється «Die Ruihe Neamz» («Руїни Нямца»), написаний від вражень, які залишило йому місто Тиргу-Нямц. У ньому автор проявляє гострий інтерес до минулого Молдови. Іншим письменником, до якого звертається Магдалена Ласло-Куцюк у своїй статті є Ісидор Воробкевич (1836-1903). Воробкевич – єдиний представник української культури, який водночас був активним учасником культурного життя Румунії. Залишившись у ранньому дитинстві сиротою, він разом з братом забрав до себе дід. Їх дід, кіцманський протопоп Михайло Воробкевич, забрав онуків до себе жити в містечко Кіцмань. Першу науку в Кіцмані дітям надала бабка Параскева. Після закінчення Богословського інституту в Чернівцях він працював священиком у різних комунах, серед іншого в Молдовиці (нині Сучавський повіт), де він перебував між січнем 1866 і жовтнем 1867, після чого звільнився і поїхав до Влені де навчався музики. Звідси він повертається через рік із сертифікатом учителя музики. Працюватиме на цій ниві в школах Чернівців, зокрема викладачем хорового співу в Грецькому православному богословському інституті. Тобто, ми бачимо безпосередній контакт Воробкевича з румунською культурою, несучи священицьку службу у різних комунах. Також, будучи учителем музики, він сприяв розвитку «музичним зв'язкам». У світській музичній творчості він широко використовував популярну музику, нотував багато дойн і пісень, складав пісні як на вірші українських поетів, таких як Т. Шевченко, І. Франко, так і на вірші румунських письменників – М.Емінеску, В.Бумбака, І.Вулкана та інші, наприклад: «Чому не приходиш», «Навіщо ти гойдаєшся, лісе», «До побачення», «Прощання з Молдовою», «Ведмеді», «Сестра і злодій», «Зірки», «Монастир Путна», «Штефан-Воде та ліс», «Штефан-Воде та сокіл», «Коли помирав Бельческу», «Прощання з Батьківщиною», «Весна», «Дойна», «Гарнесенька

дівчинка», «Пісня світу», «Гості весни», «Ластівка», «Роминкуца», «Лучник» (Yantsos, 2022).

Отже, у XIX столітті до зближення української та румунської культур були причетні наступні румунські науковці та літературні діячі: О. Хашдеу (1811-1874 писав про Г. Сковороду), його син Богдан Хашдеу (1838-1907; уродженець Хотину, навчався у Харківському університеті, мав дружні стосунки з О. Потебнею, писав на такі українські теми: «Домніца Роксана», «Йон-вода Лютий»), Н. Гане (1830-1916; повість «Домніца Руксандра»), Г. Асакі (1788-1869), К. Стаматі (1785-1869), славісти І. Біяну (1856-1935) та Йон Богдан (1864-1919), політичний діяч К. Доброджану-Геря (1855-1920) та інші.

Певний період румунська література не була такою доступною для українського читача, але все ж таки з неї українською мовою перекладені: «Поезії» М. Емінеску (переклад В. Сосюри, Я. Шпорти, М. Рильського, М. Терещенка,) роман Б. Хадшеу «Резван і Відра», роман Л. Ребряну «Йон», поезії В. Тульбуре, повісті й романи М. Садовяну «Митря Кокор», «По дорозі в Хирлеу», «Нікоаре Підкова». Багато творів з румунської літератури переклали А. М'ястківський та В. Д'янов.

Інтерес не тільки до літературних взаємовідносин, але й до культурних зв'язків взагалом, проявляється й в XX столітті. Протягом XX століття румунські діячі цікавились українським питанням. Серед них були: письменники – Е. Богдан, М. Садовину, Л. Фунта, М. Сорбул; громадський діяч З. Арборе; історики: Ш. Чобану, Й. Ністор, Н. Йорга, П. Панаїтеску (після 1944), Г. Безвіконі, П. Константінеску-Яш, А. Віану, Д. Мазілу, Д. Струнгару; літературознавці: М. Ласло («Шевченко в Румунії», про Г. Сковороду), Е. Калімар (писав про І. Франка та Т. Шевченка); мовознавців: П. Петровіч, М. Штефанеску. Найбільше уваги румунські дослідники й письменники XX ст. присвячували українсько-румунським зв'язкам XVII століття. Про зв'язки між Україною та Румунією написано багато статей у славістичному журналі «Romanoslavica» (з 1958 у Бухаресті). На тему румунсько-українські взаємини писали Е. Турдяну, Г. Чоранеску. А також їх досліджували в Молдавській РСР: М. Мохов, І. Вартічан, К. Попович, В. Гацак.

Видатні українські твори були перекладені румунською мовою. До їхнього числа входять твори Ю. Янонського, М. Коцюбинського, Лесі Українки, І. Франка, О. Кобилянської, В. Стефаника, «Кобзар» Т. Шевченка («Cobzarul» 1957; передмова М. Садовяну, переклад В. Тульбуре.), а також українські новелі (твори Є. Гуцала, О. Гончара, Б. Шевчука, В. Дрозда тощо).

Відносини між культурним життям Румунії та України продовжувались і в інших формах діяльності. В столиці України, в Києві, починаючи з 1958, Українське Товариство Культурних Зв'язків організовувала «Дні румунської культури», де виступали румунські солісти національного театру ім. Караджале, влаштовувались книжкові та мистецькі виставки та показувались румунські фільми.

Україно-румунські літературні взаємини не закінчилися на XIX столітті. Певний час, через різні політичні та соціальні події, вони стали слабкішими, але треба звернути на такий вид взаємовідносин, як зацікавленість літературними постатями однієї з країн. В цьому контексті можемо говорити про такі феномени як «франкознавство» та «шевченкіана». Якщо говорити про зацікавленість до персони Івана Франка, то франкова спадщина стає епіцентром наукових дослідників та пошуків поза межами України (М. Ласло-Куцюк (Румунія), І. Бетко (Польща) та ін.) Збірник «Ювілейний симпозіум. Іван Франко (1856-1916). 150 років від дня народження» - є яскравим прикладом того, як особа Івана Франка вплинула на румунську літературу. Він був надрукований в Бухаресті у 2008 року за фінансового сприяння Союзу українців Румунії. Це видання має в собі матеріали першого проведеного румунсько-українського франківського симпозіуму, який відбувся 8-9 грудня 2006 року в залі вченої ради Факультету іноземних мов та літератур Бухарестського університету. Збірник охоплює матеріали доповідей симпозіуму й вирізняється оригінальною композицією. Збірник містить статті, промови та есе учасників конференції,

і особливо простежується зацікавленість румунських професорів в особі Івана Франка. Це може бути підтвердженням темами, які розкривали учасники конференції. У збірнику вирізняється комплекс тем, реалізованих згідно із сучасними інтерпретаційними дослідницькими підходами: інтертекстуальність Івана Франка (Магдалина Ласло-Куцюк «Інтертекстуальність творчості Івана Франка»); Іван Франко в європейському контексті (Богдан Тихолоз «Золотий міст розуміння... : діалог Заходу й Сходу у культуротворчому синтезі Івана Франка»); Іван Франко – новатор у ліриці й віршуванні (Борис Бунчук «Про віршову майстерність Івана Франка»); Франко-видавець (Богдан Якимович «Іван Франко: сорокарічна діяльність українського Мойсея на ниві видавничої справи та проблеми бібліологічного краєзнавства України») (Вербицька, 2008: 273).

Якщо говорити про феномен «шевченкіани», тобто зацікавленості зарубіжних літературознавців в творчості та особистості Тараса Шевченка, то аспект досліджень та публікації ширший ніж «франкознавство». Багато заходів та публікацій було видано до круглих дат та ювілеєм письменника. Наприклад, двомовна праця у 2 томах «Сторінки румунської шевченкіани» (румунською та українською мовами) була надрукована у 2016-му і 2017-му роках в. Видання складається з праці І. Ребошапки (Феномен Тараса Шевченка у світлі почергових румунських рецепцій). До неї додано румунські шевченкознавчі публікації у хронологічному порядку – від першої статті К. Доброджану-Гері (1894) до матеріалів сучасності. У збірнику статті подано паралельно румунською та українською мовами, деякі з них зрезюмовані, інші повністю перекладені. В кінці видання знаходиться розділ «Румунська шевченкіана у світлині», в якому дані різні фотоматеріали, що фіксують різні події. Вони також ілюструють те, коли виходили у світ творів Шевченка та праць про нього та фіксують вшанування ювілейних дат і шевченківських днів у Румунії. Треба зауважити той факт, що були відкриті декілька пам'ятників поетові в різних регіонах, їх налічується шість – в Тулчі, Бухаресті, селі Негостина Сучавського повіту, Сату-Маре, Сігеті та Лугож. Науковим осердям роботи є оглядово-аналітичне дослідження І. Ребошапки про рецепцію Шевченка в Румунії. У статті І. Ребошапка наголошує на усвідомленні румунськими адресатами ідейної ролі творчості поета в національно-визвольній боротьбі українського народу за його незалежність та в трактуванні його особистості як «першого справжнього націоналіста». Також, автор дуже часто звертається до наступних літературних діячів, яким був цікавий поет та висвітлювали різні аспекти його творчості в своїх працях (статтях, монографіях тощо): К. Доброджану-Гері, Г. Іванова, М. Садов'яну, А. Стратулат, Т. Ніколеску, І. Козмеем, В. Чобану, І. Кіцімії, особливо підкреслюючи роль М. Ласло-Куцюк (Носенко, 2016–2017).

Висновки. Підводячи підсумки, зважимо на кількох важливих аспектах щодо україно-румунського літературного діалогу та взаємної рецепції. Літературна інтеракція стала наслідком політичних та суспільних взаємодій між українським та румунським народами того часу. Серед найважливіших історичних подій, які пов'язують двох сусідів, можна відзначити поміч козаків Валахії у боротьбі проти Османської імперії, одруження Тимоша, сина Богдана Хмельницького, з Розандою, дочкою молдавського поміщика Василя Лупул та інші. Інтерес до румуно-українських зв'язків у XVII-XIX столітті проявляли основоположник молдавської історичної науки Д. Кантемір (1673-1723), Богдан Хашдеу (1836-1907), його батько Олександр Хашдеу та інші історики та дослідники того часу. Взагалом, інтерес до взаємовідносин цих двох країн проявився найбільше всередині XX століття. Дослідники, літературознавці та історики спрямували найбільшу свою увагу на період XVII століття, тому що саме в цей період спостерігається найактивніший міжкультурний діалог. Серед таких дослідників виділяються З. Арборе; письменники – Л. Фунта, М. Садовину, Е. Богдан, М. Сорбул; літературознавці: М. Ласло-Куцюк, Е. Калімар; історики: Ш. Чобану, Й. Ністор, Н. Йорга, П. Панаїтеску (після 1944), Г. Безвіконі, П. Константінеску-Яш, Д. Струнгару, А. Віану, М. Дан, Д. Мазілу; мовознавців: П. Петровіч, М. Штефанеску.

Підсумовуючи вищесказане, буде доцільним зробити типологію українсько-румунського літературного діалогу. Літературні взаємовідносини двох сусідніх держав можна розрізнити за специфікою рецепції, беручи до уваги інтенсивність їх взаємодії та хронологічні рамки міжлітературного діалогу. Отже, виділяються 4 основні аспекти. Перший аспект взаємодії реалізується як період економічних, торгових та військових зв'язків, які рідко фіксувалися у письмових пам'ятках. Але про таку взаємодію пишуть пізніше румунські історики, такі як Георге Асакі (новели «Мазепа в Молдові», «Пані Руксандра», стаття «Козаки») та Богдан Петрическу Хашдеу («Etimologium Magnum Romania»). Треба зауважити той факт, що вони мали безпосередній контакт з українською культурою, бо навчалися в вищих закладах освіти Львова та Харкова. Хоч праці написані у XIX столітті, але вони чітко формують образ козацтва та України минулих років. І в рецепції Г. Асакі, і в рецепції Б.П. Хашдеу козаки – це вольові люди, які борються не тільки за власну свободу, але й допомагають сусіднім державам. Як писав Б.П. Хашдеу у четвертому абзаці третього розділу твору «Капітан», їхня стратегія полягала в безперервному блуканні за ворогом, зброєю були лук, меч, спис і особливо рушниця, з якою вони не могли припуститися помилки. Усі вони були хлопцями без жінок і без дітей, їх чисельність постійно оновлювалися сильними злочинцями, авантюристами, які прибували сюди з усіх боків» (Laslo-Kuŧiuk, 1974).

Другий аспект характеризується впливом релігійних робіт Іоанікія Галятовського у XVII як на українське духовне життя, так і на румунське. Про його вагомий вплив писав у своїй роботі «З румунсько-українських культурних зв'язків. Іоанікій Галятовський і давня румунська література» Штефан Чобану. Він підкреслює, що важливим для румунсько-українських літературних зв'язків, є православ'я та культура. На його думку, саме на території України побачили світ майже всі книги Святого Письма, з'явилося багато творів догматичного та екзегетичного характеру, багато творів святих отців, житій святих, канонічних книг. Але найбільший вплив на релігійне життя як України, так й Румунії, мали твори Іоанікія Галятовського. Серед найвпливовіших робіт, Штефан Чобану виділяє роботу з гомілетики «Ключ до розуміння», морально-релігійний твір «Нове небо» та полемічний твір «Білотерковська розмова». Роботи Галятовського були написані частково українською, частково польською мовою та вони мали великий вплив на історичну церковну літературу («Ключ до розуміння»), та на популярну літературу того часу («Нове небо»). Для румунської літератури ці твори становлять особливий інтерес, оскільки були перекладені румунською мовою і мали досить виражений резонанс у літературі XVII ст. «Ключ до розуміння» Іоанікія Галятовського в румунському перекладі – перша книга, видана в першій друкарні в Бухаресті в 1678 році. Штефан Чобану підкреслює, що перекладання творів Галятовського заповнила «порожнечу, яку відчувала румунська церква у своїх щоденних потребах».

Третій аспект міжлітературного діалогу втілюється через певних авторів XIX століття, про яких пише Магдалена Ласло-Куцюк у своїй роботі «Взаємні літературні впливи у другій половині XIX ст.» В дослідженні вона виділяє таких українських письменників, які у своїх творах вдавалися до рецепції румунських міст та окремих подій. Виділяється особистість Ісидора Воробкевича, який був єдиним представником української культури, котрий водночас був активним учасником культурного життя Румунії. Він був тим, хто, маючи музичну освіту, поклав на музику вірші й румунських (М.Емінеску, В.Бумбака, І.Вулкана), й українських письменників (Т. Шевченко, І. Франко). Крім того, її інтерес до українсько-румунських літературних взаємовідносин простежується в таких її працях, як «Дослідження українського фольклору в Румунії» (1965), «Шевченко в Румунії» (1961), «Питання української поезики» (1974), «Велика традиція» (1979), «Румунсько-українські літературні взаємини XIX – початку XX ст.» (1972), «Засади поезики» (1983), «Шукання форми» (1980), «Вогонь і слово» (1992), «Творчість Шевченка на тлі його доби» (2002), «Ключ до белетристики» (2000), та інших.

Четвертий аспект міжлітературного діалогу літератур сусідніх держав полягає в феномені дослідження великого письменника однієї літератури в літературі іншої країни. Цей аспект взаємодії набуває більшої популярності у XX столітті. В цьому контексті можемо говорити про такі феномени як «франкознавство» та «шевченкіана». Якщо говорити про інтерес до персони Івана Франка, то франкова спадщина стає епіцентром наукових дослідників та пошуків поза межами України (М. Ласло-Куцюк (Румунія), І. Бетко (Польща) та ін.) Треба підкреслити, що збірник «Ювілейний симпозіум. Іван Франко (1856–1916). 150 років від дня народження», який був надрукований в Бухаресті у 2008 року за фінансового сприяння Союзу українців Румунії, заслуговує на особливу увагу. Ширше поле дослідження феномену «шевченкіади». Багато заходів та публікацій було видано до круглих дат та ювілеєм письменника. Наприклад, у 2016-му і 2017-му роках вийшла друком двомовна праця у 2 томах «Сторінки румунської шевченкіани» (румунською та українською мовами). Видання складається з праці І. Ребошапки, яка має назву «Феномен Тараса Шевченка у світлі почергових румунських рецепцій».

Отже, бачимо на скільки широке поле українсько-румунського літературного діалогу та скільки аспектів воно охоплює. Треба зазначити те, що літературний діалог та їх культурна взаємодія продовжуються та дають нові можливості для подальшого дослідження.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

- Вартичан І. А.Хаждеу и Г.Сковорода. Кишинев.1958.
- Вербицька Л. Іван Франко в Румунії. Ювілейний симпозіум. Іван Франко (1856–1916). 150 років від дня народження. Бухарест: Вид-во «RCR Editorial», 2008. 273 с.
- Вертичан І., Додул А. Шевченко в молдавській літературі. Кишинев, 1962.
- Вовк Ф. Антропометричні досліді українського населення Галичини, Буковини й Угорщини, 1908.
- Воробкевич С. Богайчук М. Література і мистецтво Буковини в іменах: словник-довідник. Чернівці: Букрек, 2005. 58 с.
- Голубинський Є. Короткий нарис історії православної церкви, болгарської, сербської та румунської. Москва. 187 с.
- Грушевський М.. Мількович В. Михайло Грушевський contra Володимир Мількович (до проблеми формування дискусійного поля української історіографії початку XX століття). *Архівознавство. Археографія. Джерелознавство*: Міжвід. зб. наук. праць. Київ, 2007. Вип. 9. С. 255-269.
- Ефремов С. Історія українського письменства. Київ, 1917. 64 с.
- Калужняцький О. Кирильське письмо румунів. Опубл. 1915.
- Калужняцький О. Молдавські та мунтянські документи з архівів міста Львова. 1878.
- Каратаев І. Описаніє славяно-русскихъ книгъ. Известія Имп. Акад. наукъ.
- Королук В. Валахи и славяне русской летописи. Кишинів.1971; Славяно-волоские связи. Збірник статей. Кишинів, 1978.
- Кочубинский А. Сношения России при Петре I с южными славянами и румынами. Москва, 1872.
- Мохов Н. Молдавия эпохи феодализма. Кишинів, 1964.
- Мунтян М. История совместной борьбы молдавских и украинских крестьян против феодально- крепостнического гнета в I половине XIX века. Кишинев, 1968.
- Носенко Т. *Pașini ale șevcenkianei din România*. Сторінки румунської шевченкіани. у 2 томах. Бухарест, 2016-2017.
- Петрушевич А. Галицкий исторический сборник, издаваемый Обществом Галицко-русской матицы [в 3 вип.]. Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2015. Вип. 2
- Романець О. Джерела братерства: Богдан П. Хадшеу і східноромансько-українські взаємини. 1971.

- Рябошапка І. Народження символу. Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії. 1975.
- Федькович Ю. Опришок і інші оповідання Юрія Федьковича. Чернівці: 3 друк. "Рус. Ради" в Чернівцях, 1910.
- Хашдеу Б.П. Иоан-воевод Лютий. Кишинів, 1959.
- Хоменко В. Молдавия в украинской литературе. Кишинев, 1964.
- Чебань V. C. H. Дософтей Митрополить Сочавскій. Ciobanu Șt. Contribuții privitoare la viața și moartea mitropolitului Dosoftei. București. C. 1-19
- Чередарик М. Доповнення біографії О.Кобилянської. 1963.
- Чередарик М. М. Емінеску про арешт І. Франка у Львові і Чернівцях 1880 р. 1989.
- Єрмуратський В.Д. Кантемир В.Д. – мыслитель и государственный деятель. Кишинів, 1976.
- Bianu I. și Hodoș N. Bibliografia românească veche. Vol. I. 1938. C. 217-222
- Ciobanu Ș. Din legăturile culturale româno-ucrainene. Ioanichie Galeatovschi și literatura românească veche. București, 1938.
- Comșa Gh. Istoria prediciei la Români. București, 1921. C. 7-48.
- Laslo–Kutiuk M. Imaginea Ucrainei în literatura romană între anii 1840-1877. *Relațiile literare Româno-ucrainiene în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea*. Curs special. Centru de multiplicare al universității din București. 1974. 69 p.
- Laslo–Kutiuk M. Influențe literare reciproce în a jumătate a secolului al XIX-lea. *Relațiile literare Româno-ucrainiene în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea*. Curs special. Centru de multiplicare al universității din București. 1974. 135 p.
- Yantsos N. Forgotten Source: Study M. Laszlo-Kutiuk «Romanian-Ukrainian Literary Relations in XIXth century the beginning of XXth century» (to the Problem of Digitizing Educational Resources). *Didactica Danubiensis*. 2022.

REFERENCES

- Bianu I. and Hodoș N. Bibliografia românească veche [Ancient Romanian Bibliography]. Vol. I. P. 217-222. [in Romanian].
- Cheban V. C. H. Дософтей Митрополить Сочавскій [Dosoftey Metropolitan of Sochavskiy]. Ciobanu, Șt. Contribuții privitoare la viața și morăta mitropolitului Dosoftei. P. 1-19. Bucharest. [in Ukrainian].
- Cheredaryk M. (1963). Dopovnennya biohrafiiyi O.Kobylyans'koyi [Supplement to the biography of O. Kobylyanska]. [in Ukrainian].
- Cheredaryk M. (1989). M. Eminescu pro arest I. Franka u L'vovi i Chernivtsyakh 1880 [M. Eminescu about the arrest of I. Frank in Lviv and Chernivtsi 1880]. [in Ukrainian].
- Ciobanu Ș. (1938). Din legăturile culturale româno-ucrainene. Ioanichie Galeatovschi și literatura românească veche [From Romanian-Ukrainian cultural ties. Yoaniky Galyatovsky and ancient Romanian literature]. Bucharest. [in Romanian].
- Comșa Gh. (1921). Istoria prediciei la Români [The history of preaching to Romanians]. P. 7-48. Bucharest. [in Romanian].
- Efremov S. (1917). Istoriya ukrayins'koho pys'menstva [History of Ukrainian authorship]. Kyiv. P. 64. [in Ukrainian].
- Fedkovich Yu. (1910). Istoriya ukrayins'koho pys'menstva [Opryshok and other short stories by Yury Fedkovich]. Chernivtsi: From print. «Rus. Council» in Chernivtsi. [in Ukrainian].
- Golubynskyi E. (1871). Korotkyy narys istoriyi pravoslavnoyi tserkvy, bolhars'koyi, serbs'koyi ta rumuns'koyi [A brief outline of the history of the Orthodox Church, Bulgarian, Serbian and Romanian]. Moscow. [in Russian].
- Hashdeu B.P (1959). Yoan-voyevod Lyutyy [Ioan-voivod Lyuty]. Chisinau. [in Russian].
- Hrushevskyi M., Milkovich V. (2007). Mykhaylo Hrushevs'kyy contra Volodymyr Mil'kovych (do problemy formuvannya dyskusynoho polya ukrayins'koyi istoriohrafiiyi pochatku

XX stolittya [Mykhailo Hrushevskiyi contra Volodymyr Milkovich (to the problem of the formation of the discussion field of Ukrainian historiography of the beginning of the 20th century)]. *Archivoznavstvo. Archeography. Source studies: Interdiv. coll. of science works*. Kyiv. Vol. 9. P. 255-269. [in Ukrainian].

Kaluzhnyatskyi O. (1878). Moldavs'ki ta muntyans'ki dokumenty z arkhiviv mista L'vova [Moldavian and Muntian documents from the archives of the city of Lviv]. [in Ukrainian].

Kaluzhnyatskyi O. (published in 1915). Kyrylivs'ke pys'mo u rumuniv [Cyrillic writing among Romanians]. [in Ukrainian].

Karataev I. Opysanie slavyano-russkykh knygh. [Description of Slavic-Russian books] *Izvestia Imp. Acad. of science*. P. 213-215. [in Ukrainian].

Khomenko V. (1964). Moldavyya v ukaynskoy lyterature. [Moldova in Ukrainian literature]. Chisinau. [in Russian].

Kochubynskyi A. (1872). Snoshenyia Rossyy pry Petre I s yuzhnyimi slavyanamy y rumynamy [Relations of Russia under Peter I with the southern Slavs and Romanians]. Moscow. [in Russian].

Koroliuk V.D. (1971). Valakhy y slavyane russkoy letopysy [Vlachs and Slavs of the Russian chronicle]. Chisinau; (1978). Slavyano-voloskiye svyazy. [Slavic-Wallachian connections]. A collection of articles. Chisinau. [in Russian].

Laslo-Kučiuk M. (1974). Influențe literare reciproce în a jumătate a secolului al XIX-lea [Mutual literary influences in the half of the 19th century]. *Romanian-Ukrainian literary relations in the 19th century and at the beginning of the 20th century. Special course*. Multiplication Center of the University of Bucharest. 135 p. [in Romanian].

Laslo-Kučiuk M. (1974). Ucraina în literatura română între anii 1840-1877 [The image of Ukraine in Romanian literature between the years 1840-1877]. *Romanian-Ukrainian literary relations in the 19th century and at the beginning of the 20th century. Special course*. Multiplication Center of the University of Bucharest. 69 p. [in Romanian].

Mokhov N. (1964). Moldavyya epokhy feodalyzma [Moldova in the era of feudalism]. Chisinau. [in Russian].

Muntyan M. (1968). Ystoryia sovместnoy bor'by moldavskiyh y ukaynskyyh krest'yan protyv feodal'no-krepostnycheskoho hneta v I poloviny XIX veka [History of the joint struggle of Moldovan and Ukrainian peasants against feudal and serf oppression in the first half of the 19th century]. Chisinau. [in Russian].

Nosenko T. (2016–2017). Pagini ale șevcenkianei din România [Pages of Romanian Shevchenkiana]. in 2 volumes. Bucharest. [in Romanian and Ukrainian].

Petrushevich A. (1853). Halytskyy ystorycheskyy sbornyk, yzdavaemyy Obshchestvom Halytsko-russkoy matytsy [Galician historical collection published by the Society of the Galician Russian Mother]. Lviv: Napech. in type Inta Stavropygianskogo, 1854. [in Russian].

Romanets O. (1971). Dzherela braterstva: Bohdan P. Khadsheu i skhidnoromans'ko-ukrayins'ki vzayemyny. [Sources of brotherhood: Bohdan P. Hadsheu and Eastern Romance-Ukrainian relations]. [in Ukrainian].

Ryaboshapka I. (1975). Narodzhennya symbolu. Aspekty vzayemodiyi obryadu ta obryadovoyi poeziyi [The birth of a symbol. Aspects of interaction between ritual and ritual poetry]. [in Ukrainian].

Vartychan I. (1958) A.Khazhdeu y H.Skovoroda [A. Khazhdeu and G. Skovoroda]. Chisinau. [in Russian].

Verbytska L. (2008). Ivan Franko v Rumuniyi. Yuvileyny symposium. Ivan Franko (1856–1916). 150 rokiv vid dnya narodzhennya. [Ivan Franko in Romania. Jubilee Symposium. Ivan Franko (1856–1916). 150 years since the birthday]. (Edition «RCR Editorial»). Bucharest. 273 p. [in Ukrainian]

Vertychan I., Dodul A. (1962) Shevchenko v moldavs'koy lyterature [Shevchenko in Moldavian literature]. Chisinau. [in Russian].

Vorobkevich S., Boghaichuk M. (2005). *Literatura i mystetstvo Bukovyny v imenakh: slovnyk-dovidnyk* [Literature and art of Bukovyna in names: dictionary-reference]. Chernivtsi: Bukrek. 58 p. [in Ukrainian].

Vovk F. (1908). *Antropometrychni doslidy ukrayins'koho naselennya Halychyny, Bukovyny y Uhorshchyny* [Anthropometric studies of the Ukrainian population of Galicia, Bukovyna and Hungary]. [in Ukrainian].

Yantsos N. (2022). *Forgotten Source: Study M. Laszlo-Kutiuk «Romanian-Ukrainian Literary Relations in XIXth century the beginning of XXth century» (to the Problem of Digitizing Educational Resources)*. *Didactica Danubiensis*. [in English].

Yermuratskyi V. (1976). *Kantemir V.D. – myslytel' y hosudarstvennuy deyatel'* [Kantemir V.D. — thinker and statesman]. Chisinau. [in Russian].

АНОТАЦІЯ

У даній статті студіюється українсько-румунський літературний діалог XVII-XX ст. У дослідженні розкривається зв'язок між особливостями пізнання та взаєморецепції літератур двох сусідніх країн. Студіюється значення українських авторів та їхній вплив на формування та становлення релігійної та світської літератури в Румунії XVII-XIX ст. через діяльність Іоанікія Галятовського. Автор аналізує вплив румунських політичних діячів та істориків, Георге Асакі та Богдана Петрическу Хашидеу, які мали безпосередній контакт з українською культурою та літературою, отримуючи вищу освіту у Львові та Харкові. Розглядаючи тенденції XX століття до вивчення українсько-румунських літературних взаємовідносин, автор статті звертає увагу на діяльність Штефана Чобану та Магдалени Ласло-Куцюк, які у своїх працях (Ш. Чобану «3 румунсько-українських культурних зв'язків. Іоанікій Галятовський і давня румунська література», М. Ласло-Куцюк «Взаємні літературні впливи у другій половині XIX ст.») відображають різні аспекти літературного діалогу України та Румунії. Автор надає перелік українських вчених і письменників, які досліджували румунсько-українські взаємини (А. Петрушевич, І. Шараневич, О. Калужняцький, В. Милькович, Є. Козак, М. Кордуба, Ф. Шевченко, О. Карпенко, М. Чередарик). Методологічною основою цієї дослідження послуговували аспекти літературних взаємовідносин двох країн, викладені у згаданих румуномовних працях Ш. Чобану та М. Ласло-Куцюк, які до сьогодні не перекладені українською мовою. У результаті дослідження було визначено, що основними пунктами міжлітературного діалогу є чотири аспекти, які розкриваються під різними кутами розу, зокрема економічними, торговельними та політичними зв'язками, які рідко фіксувалися у писемних пам'ятках до XVII ст. Серед них: вплив релігійних робіт Іоанікія Галятовського на духовне та культурне життя Румунії; діяльність певних авторів, які цікавились українськими діячами та популяризували феномени «франкознавства» та «шевченкіани» тощо.

Ключові слова: літературний діалог, українсько-румунські зв'язки, рецепція, українська та румунська література, культурне зближення.